

KERYKS

FORUM PEDAGOGICZNORELIGIJNE

Międzynarodowe – Międzykulturowe – Międzydyscyplinarne

RELIGIONSPÄDAGOGISCHES FORUM

international – interkulturell – interdisziplinär

RELIGIOUS-PEDAGOGICAL FORUM

International – Intercultural – Interdisciplinary

Wczesna edukacja
Frühpädagogik
Early Childhood Education

wydawnictwo
adam marszałek

KERYKS

Zdjęcie na okładce zostało wykonane w jednym z katolickich przedszkoli. Dzieci bawią się w to, co zazwyczaj najchętniej lubią, a mianowicie: wspólnie budują wieżę. Mają swój motyw, plan i urzeczywistniając go, rosną razem z nim w górę. W budowaniu wieży mają doświadczenie i są w pełni skoncentrowane na swoim dziele, koordynują swoją pracę, nawzajem się komunikują i współpracują. Jeżeli w konkretnym projekcie osoby dorosłe z pełnym zaangażowaniem motywują dzieci do działania, to ich podopieczni włączają się chętnie i potrafią ćwiczyć codziennie. Zdjęcie to obrazuje, jak w soczewce, umiejętności plastyczne i kształcenie woli na etapie wczesnego dzieciństwa.

Das Foto wurde in einem Kindergarten in katholischer Trägerschaft gemacht. Drei Kinder tun, was Kinder auffällig gerne tun: sie bauen – gemeinsam – einen Turm. Sie haben ein Motiv, sie haben einen Plan, sie führen diesen durch und wachsen mit der Durchführung in die Höhe. Sie haben Erfahrung im Turmbauen, sie sind voll konzentriert auf ihr Werk, sie koordinieren ihre Arbeit, sie kommunizieren und kooperieren. Sie wollen und können und erproben sich darin täglich neu – in einer Einrichtung mit Menschen, die sie mit allen Kräften darin fördern. Unser Bild: ein plakativer Fokus von Bildsamkeit und Bildungswillen in früher Kindheit.

KERYKS

KERYKS

2010-2011

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

KERYKS

FORUM PEDAGOGICZNORELIGIJNE
Międzynarodowe – Międzykulturowe – Międzydyscyplinarne

RELIGIONSPÄDAGOGISCHES FORUM
international – interkulturell – interdisziplinär

RELIGIOUS-PEDAGOGICAL FORUM
International – Intercultural – Interdisciplinary

13 (2014)

ISSN 1643-2444

ISBN 978-83-8019-153-2

Redaktorzy / Redakteure / Editors

Cypryan Rogowski (Redaktor Naczelny / Hauptschriftleiter / Editor in Chief)

Profesor pedagogiki religii, Wydział Teologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn (Polska)
Professor für Religionspädagogik, Theologische Fakultät, Ermlandisch-Masurische Universität Olsztyn, Olsztyn (Polen)
E-Mail: cypryanrogowski@wp.pl

Egon Spiegel

Profesor teologii praktycznej: Pedagogika Religii i Teologia Pastoralna, Instytut Teologii Katolickiej, Uniwersytet Vechta, Vechta (Niemcy)
Professor für Praktische Theologie: Religionspädagogik und Pastoraltheologie, Institut für Katholische Theologie, Universität Vechta, Vechta (Deutschland)
E-Mail: egon.spiegel@uni-vechta.de

Annette M. Stroß

Profesor nauk o wychowaniu i pedagogiki prozdrowotnej, Instytut Nauk o Wychowaniu, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Karlsruhe, Karlsruhe (Niemcy)
Professorin für Allgemeine Erziehungswissenschaft und Gesundheitsbildung, Institut für Erziehungswissenschaft mit Schwerpunkt in außerschulischen Feldern, Pädagogische Hochschule Karlsruhe, Karlsruhe (Deutschland)
E-Mail: annette.stross@ph-karlsruhe.de

Janusz Mariański

Profesor socjologii moralności, Wydział Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin (Polska)
Professor für Soziologie der Moral, Fakultät für Sozialwissenschaften, Katholische Universität Lublin Johannes Paul II., Lublin (Polen)
E-Mail: januszm@kul.lublin.pl

Współpraca / Mitarbeit / Cooperation

Martin Jäggle

Profesor pedagogiki religii, Instytut Teologii Praktycznej, Wydział Teologii Katolickiej, Uniwersytet Wiedeński, Wiedeń (Austria)
Professor für Religionspädagogik, Institut für Praktische Theologie, Katholisch-Theologische Fakultät, Universität Wien, Wien (Österreich)
E-Mail: martin.jaeggle@univie.ac.at

Bogusław Śliwerski

Profesor nauk o wychowaniu, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie i Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Warszawa (Polska)
Professor für Allgemeine Erziehungswissenschaft, Christlich Theologische Akademie, Warszawa und Maria Grzegorzewska Akademie für Sonderpädagogik Warszawa, Warszawa (Polen)
E-Mail: boguslawsliverski@gmail.com

Asystent Redakcyjny / Redaktionsassistentz / Assistance of Editors

Anja Niermann

B.A., M.Ed., współpracownik naukowy, Katedra Teologii Praktycznej: Pedagogika Religii i Teologia Pastoralna, Instytut Teologii Katolickiej, Uniwersytet Vechta, Vechta (Niemcy)
B.A. und M.Ed., Wissenschaftliche Mitarbeiterin am Lehrstuhl für Praktische Theologie: Religionspädagogik und Pastoraltheologie, Institut für Katholische Theologie, Universität Vechta, Vechta (Deutschland)
E-Mail: anja.niermann@uni-vechta.de

SPIS TREŚCI / INHALTSVERZEICHNIS / LIST OF CONTENTS

	Od Redakcji	9
	Aus der Redaktion	11
GOŚĆ NUMERU	Hans Höffmann	13
GASTKOMMENTAR	Komentarz Gościa dla polsko-niemieckiego czasopisma naukowego KERYKS	
GUEST COMMENTARY	Gastkommentar für die deutsch-polnische Wissenschaftszeitschrift KERYKS	
	Guest commentary for the German-Polish science journal KERYKS	
ARTYKUŁY	Christa Georg-Zöller	21
BEITRÄGE	Gott in der Kita – Bedingungen eines ganzheitlich-religionspädagogischen Bildungskonzepts	
CONTRIBUTIONS	Bóg w przedszkolu – założenia całościowej koncepcji kształcenia pedagogicznoreligijnego	
	God in the day-care center – conditions of an holistic concept of early childhood religious education	
	Norbert Mette	51
	Religiöse Bildung im Elementarbereich – Begründung und Auftrag	
	Edukacja religijna w przedszkolu – podstawy teoretyczne i zadania	
	Religious education in the early childhood – grounds and task	
	Sabine Pemsel-Maier	71
	Theologisieren im Elementarbereich: Über Leben und Tod, Anfang und Ende	
	Refleksja teologiczna w przedszkolu: o życiu, śmierci, początku i końcu	
	Theological discussion at elementary level: Starting with life and death, mankind's beginning and end	
	Andrzej Kiciński	85
	Die Entwicklung der religiösen Unterweisung behinderter Kinder in Polen	
	Rozwój edukacji religijnej dzieci niepełnosprawnych w Polsce	
	The development of religious education of disabled children in Poland	
	Cyprian Rogowski	101
	Die Vorschul- und Frühschulbildung aus polnischer Perspektive	
	Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna z perspektywy polskiej	
	Preschool and early education from the polish perspective	

VARIA	Mariusz Zemło Axionormativismus in der Erziehung. Eine Glosse Aksjonormatywizm w wychowaniu. Glosa Axionormativism in education. Gloss	127
NOWE INSPIRACJE W NAUKACH O WYCHOWANIU IMPULSE AUS DER ERZIEHUNGSWISSENSCHAFT IMPULSES OF EDUCATION	Katharina Kluczniok / Hans-Günther Roßbach Professionalisierung frühpädagogischer Fachkräfte in Deutschland – Herausforderungen und Handlungsempfehlungen Profesjonalizacja przedszkolnej kadry pedagogicznej w Niemczech – wyzwania i dyrektywy Professionalization of early childhood's personnel in Germany – challenges and recommendations for action	145
	Krystyna Chałas Die Elementarerziehung in Polen im Lichte der integralen Entwicklung und Erziehung Edukacja elementarna w Polsce w świetle integralnego rozwoju i wychowania Polish elementary education against the integral development and upbringing	163
W KIERUNKU PRAKTYKI PERSPEKTIVEN FÜR DIE PRAXIS PERSPECTIVES FOR THE PRACTICE	Carola Fleck Religiöse Vielfalt in der Kita – das Eigene stärken und für das Andere Neugier wecken Religijna różnorodność w przedszkolu – wzmacnianie własnej religijności i budzenie zainteresowania odmiennością Religious diversity in education – Reinforcing children's own religion and awakening their curiosity about other religions	197
	Stephan Höyng Eine erste Bilanz der Bundesinitiative „Mehr Männer in Kitas“ Wstępne rezultaty inicjatywy federalnej „Więcej mężczyzn w przedszkolach“ First results of the Federal Initiative "More Men in Early Childhood Education"	219

	Jens Ebrecht-Zumsande	243
	Ganzheitlich sinnorientierte Pädagogik. Ein reformpädagogischer Ansatz in der Entwicklung	
	Integratywna pedagogika sensu. Reformatorska koncepcja pedagogiczna w trakcie rozwoju	
	A holistic, meaning-based methodology. The initial stages of a progressive educationalist approach	
	Rachel Herweg	261
	Die jüdischen Masorti Kitas – Auftrag und Konzept	
	Żydowskie przedszkola Masorti – zadania i koncepcja	
	The Jewish Masorti Kindergartens – mission and concept	
RECENZJE		
REZENSIONEN		
REVIEWS		
	Wolfgang Nastainczyk, <i>Wie die Schlesier Christen wurden, waren und sind – Ein Beitrag zur schlesischen Kulturgeschichte</i> (Michael Hirschfeld)	277
	Janusz Mariański, <i>Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży maturalnej – stabilność i zmiana</i> (Mariusz Konieczny)	281
	Mirjam Zimmermann, Heike Lindner, <i>Das wissenschaftliche Religionspädagogische Lexikon im Internet</i> (Linus Hauser)	289
INFORMACJE DLA AUTORÓW		295
HINWEISE FÜR DIE AUTOREN(INNEN)		
DIRECTIONS FOR CONTRIBUTORS		
WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE RECENZJI		305
MANUSKRYPTÓW		
HINWEISE ZUR BEGÜTACHTUNG		
VON MANUSKRIPTE		
SKŁAD RADY NAUKOWEJ		309
WISSENSCHAFTLICHER BEIRAT		
ACADEMIC BOARD		

OD REDAKCJI**Drodzy Czytelnicy!**

Międzynarodowy, międzykulturowy i interdyscyplinarny profil czasopisma KERYKS stanowi platformę dla szerokiego spektrum badań, również tych o charakterze empirycznym i ukierunkowanych na praktykę. Wielość przedstawianych punktów widzenia i różnorodność aspektów poruszanej tematyki, a przede wszystkim interdyscyplinarny charakter naszego czasopisma mogą inspirować przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych do włączenia się w dyskusję na temat wyzwań naszych czasów, która przyczyni się do lepszego wyjaśnienia pojęć takich jak wychowanie, kształcenie, edukacja religijna itd.

Numer czasopisma KERYKS, który oddajemy w Państwa ręce, poświęcony jest tematyce pedagogiki przedszkolnej, która od lat musi stawiać czoła wzrastającym oczekiwaniom społecznym i politycznym, czego wyrazem są dyskusje toczące się zarówno w wymiarze narodowym, jak i międzynarodowym. Inwestycja w edukację, opiekę i wychowanie przedszkolne w dzisiejszych czasach postrzegana jest jako „opłacalna”, toteż nauki o wychowaniu i kształceniu zyskują funkcję inspirującą i legitymizującą społeczno-polityczne działania prowadzone na różnych płaszczyznach (międzynarodowej, narodowej, regionalnej, komunalnej). Współczesnym naukowcom trudno jest oprzeć się sile przyciągania konglomeratu interesów polityczno-pragmatycznych, ukierunkowanych przede wszystkim na gospodarczy wzrost poszczególnych państw, mają oni jednak prawo do podkreślania ważności tej tematyki w ramach reprezentowanych przez siebie dyscyplin naukowych. Dyskusja nad nią zatacza coraz szersze kręgi, wykraczając poza ściśle rozumiany zakres wychowania przedszkolnego i obejmując również zagadnienia takie jak koncepcja kształcenia nieukierunkowanego na konkretny cel (Wilhelm von Humboldt i wielu innych), a także kwestie pedagogicznoreligijne o charakterze transcendującym i przez to z samej swej natury (społeczno-) krytycznym w takim stopniu, w jakim podkreślana jest przy tym *facultas humanitatis* czy też *human potential*.

Poszczególne artykuły zamieszczone w numerze przedstawiają omawianą tematykę w różnorodnych perspektywach – ogólnych oraz narodowych, a różnorodność podejść badawczych skłania do refleksji i rozwijania zapoczątkowanych przez nie koncepcji. Różnorodność, a jednocześnie niepowtarzalność poszczególnych

artykułów sprawiają, że do ich pełnego zrozumienia potrzebne są nie tylko zapoznanie się z każdym z nich z osobna, lecz również ich analiza w perspektywie porównawczej.

Christa Georg-Zöllner, powołując się na Karla Rahnera, przypomina o tym, że relacja dzieci z Bogiem jest im dana od samego początku (nie musi być więc „tworzona”). Norbert Mette analizuje związek religijności dzieci z kwestią wewnętrznych przekonań dorosłych w społecznym klimacie „pustki duchowej”. Krystyna Chałas stawia pytanie o możliwość budzenia dziecięcej religijności m.in. poprzez ‘właściwe’ wzorce. Natomiast w ujęciu Sabiny Pemsel-Maier wiara religijna dzieci stanowi odrębną formę wiary rządzącą się własnymi prawami. Edukacja międzykulturowa, pedagogika różnorodności (Carola Fleck), a także rozważania na temat edukacji religijnej „dzieci o szczególnych potrzebach edukacyjnych” (Andrzej Kiciński) muszą, jak podkreślają również inni autorzy, być w dzisiejszych czasach rozpatrywane łącznie, a dyskusje dotyczące zawsze istotnych kwestii związanych z profesjonalizacją kadry wychowawców przedszkolnych (Katharina Kluczniok, Hans-Günther Roßbach) oraz zwiększeniem odsetka mężczyzn wśród wychowawców przedszkolnych (Stephan Höyng) mogą być uzupełniane przez rozważania na temat relacji (między-)narodowej polityki edukacyjnej, ideologii i nauki (Cyprian Rogowski). W części poświęconej praktyce przeczytać można rozważania – częściowo stanowiące potwierdzenie dotychczas sformułowanych wniosków, częściowo polemizujące z nimi – oparte na koncepcjach pedagogiki reform. Według jej założeń dzieci, wraz z właściwą sobie „radością istnienia” (Ehebrecht-Zumsande) powinny być traktowane z szacunkiem należnym ich godności, a nie postrzegane jako istoty ‘niedoskonałe’; wskazuje się tu również na możliwości związane z budowaniem specyficznej religijnej tożsamości żydowskiej (Rachel Herweg).

Redakcja składa serdeczne podziękowania wszystkim autorom i autorom, których publikacje złożyły się na niniejszy tom. W szczególności pragniemy podziękować naszej szanownej koleżance Chrście Georg-Zöllner z Berlina za inspirujące zestawienie zamieszczonych tu artykułów.

Z życzeniami owocnej lektury

Annette Miriam Stroß
wydawca

(„Nowe Inspiracje w Naukach o Wychowaniu”)

AUS DER REDAKTION

Liebe Leserin, lieber Leser!

Das internationale, interkulturelle und interdisziplinäre Profil von KERYKS markiert eine Plattform, auf der ein breites Spektrum von Forschungen, nicht zuletzt auch auf empirischer Basis und hinsichtlich ihrer Praxisrelevanz, seinen Platz findet. Die an vielschichtigen Aspekten reiche Dimension unserer Zeitschrift und vor allem ihr interdisziplinärer Charakter sollen Wissenschaftler/innen unterschiedlicher Disziplinen inspirieren, miteinander in einen Diskurs zu treten, der die Herausforderungen unserer Zeit aufnimmt und zur kontinuierlichen Klärung von Begriffen wie Erziehung, Bildung, religiöse Bildung etc. beiträgt.

Der vorliegende Band von KERYKS ist dem – in nationalen wie auch internationalen Diskussionen – seit Jahren mit wachsenden gesellschaftlichen und politischen Erwartungen verknüpften Thema der Frühpädagogik gewidmet. In frühkindliche Bildung, Betreuung und Erziehung zu investieren, wird heute als ‚gewinnbringend‘ betrachtet, solchermaßen erhält auch erziehungs- und bildungswissenschaftliches Wissen eine Zuliefer- und Legitimationsfunktion für gesellschaftspolitische Aktivitäten auf verschiedenen Ebenen (international, national, regional, kommunal). Dem Sog des gegenwärtigen – letztlich an der Steigerung der Wirtschaftskraft von Nationen orientierten – politisch-pragmatischen Interessegemenges können sich Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftler heute kaum noch entziehen, allenfalls dürfen sie die Relevanz des Themas aus ihren jeweiligen Wissenschaftsdisziplinen heraus ‚verstärken‘. – Dennoch reicht die Beschäftigung mit diesem Thema weiter, weist gleichsam über sich selbst hinaus. Ein solches Anliegen kommt in einem gerade nicht zweckbestimmten Bildungsverständnis von Menschen (Wilhelm von Humboldt u.v.a.) ebenso wie auch in der Anbindung an transzendierende – und als solche zwangsläufig (gesellschafts-)kritische – religionspädagogische Fragen zum Ausdruck, insoweit die *facultas humanitatis* beziehungsweise das *human potential* hier stets mit ausgeleuchtet wird.

Die Beiträge der Autorinnen und Autoren liefern – teils übergreifend, teils nationbezogen – vielfältige Perspektiven und regen mit ihren unterschiedlichen Herangehensweisen zum Nachdenken und Weiterdenken an. In ihrer Vielfalt und Besonderheit

erschließen sich die einzelnen Artikel erst in der eigenständigen wie auch vergleichenden Lektüre.

Wird von Christa Georg-Zöllner – unter Bezug auf Karl Rahner – daran erinnert, dass Kindern die Gottesbeziehung von Anfang an mitgegeben ist (und diese also nicht erst ‚hergestellt‘ werden muss) und korrespondiert für Norbert Mette die Frage nach der Religiosität von Kindern mit der Frage der inneren Überzeugtheit der Erwachsenen in einem gesellschaftlichen Klima der „spirituellen Leere“, so fragt Krystyna Chalas nach den Möglichkeiten einer Hinführung des Kindes zur Religiosität (u.a. durch die ‚richtigen‘ Vorbilder). Demgegenüber gilt für Sabine Pemsel-Mayer der religiöse Glaube von Kindern als Glaubensform mit eigener Berechtigung. Interkulturelles Lernen, eine Pädagogik der Vielfalt (Carola Fleck) wie auch Überlegungen zur religiösen Bildung von „Kindern mit besonderen Bildungsbedürfnissen“ (Andrzej Kiciński) müssen – so betonen andere Autor/innen – heute ebenso als miteinander verbunden betrachtet werden, wie auch die immens wichtigen Fragen der Professionalisierung frühpädagogischer Fachkräfte (Katharina Kluczniok, Hans-Günther Roßbach) und des verstärkten Einbezugs von Männern in Kindertagesstätten (Stephan Höyng) durch Überlegungen zum Verhältnis von (inter)nationaler Bildungspolitik, -ideologie und Wissenschaft (Cyprian Rogowski) ergänzt werden können. Im Praxisteil finden sich weiterhin Überlegungen, die – die bisherigen Beiträge teils stützend, teils konterkarierend – reformpädagogischen Denkmustern folgen, denen zufolge Kindern in ihrer „Daseinsfreude“ (Ehebrecht-Zumsande) stets mit Würde und Respekt zu begegnen sei statt sie als ‚unfertige‘ Geschöpfe zu sehen; auch wird hier auf die Möglichkeiten spezifischer jüdisch-religiöser Identitätsbildung aufmerksam gemacht (Rachel Herweg).

Für ihr Engagement dankt die Redaktion allen beteiligten Autorinnen und Autoren. Unser besonderer Dank gilt unserer hochgeschätzten Berliner Kollegin Christa Georg-Zöllner für die inspirierende Zusammenstellung der vorliegenden Beiträge.

Wir wünschen Ihnen eine ertragreiche Lektüre!

Annette Miriam Stroß
Mitherausgeberin / Co-Editor
(„Impulse aus der Erziehungswissenschaft“)

Międzynarodowy, międzykulturowy i interdyscyplinarny profil czasopisma KERYKS stanowi platformę szerokiego spektrum badań, w tym o charakterze empirycznym, powiązanych bezpośrednio z praktyką pedagogiczno-religijną. Jako dwujęzyczne, a nawet trójjęzyczne pedagogiczno-religijne forum dyskusyjne stanowi odpowiedź na współczesne wyzwania socjokulturowe epoki globalizacji i pluralizacji.

Kolegium redakcyjne czasopisma KERYKS tworzą prof. dr hab. Cyprian Rogowski (redaktor naczelny), prof. dr hab. Janusz Mariański, prof. dr hab. Egon Spiegel, prof. dr Martin Jäggle oraz prof. dr hab. Bogusław Śliwerski (rubryka „Nowe inspiracje w naukach o wychowaniu”) i prof. dr hab. Annette M. Stroß (rubryka „Nowe inspiracje w naukach o wychowaniu”).

Das internationale, interkulturelle und interdisziplinäre Profil der Zeitschrift KERYKS markiert eine Plattform, auf der ein breites Spektrum von Forschungen, nicht zuletzt auch auf empirischer Basis und hinsichtlich ihrer Praxisrelevanz, seinen Platz findet. Als bilinguales bzw. trilinguales religionspädagogisches Diskussionsforum trägt KERYKS den gegenwärtigen soziokulturellen Herausforderungen in Zeiten der Globalisierung und Pluralisierung Rechnung.

Die Zeitschrift KERYKS wird herausgegeben von Prof. Dr. habil. Cyprian Rogowski (Hauptschriftleiter), Prof. Dr. habil. Janusz Mariański, Prof. Dr. habil. Egon Spiegel, Prof. Dr. Martin Jäggle sowie von Prof. Dr. habil. Bogusław Śliwerski (Rubrik „Impulse aus der Erziehungswissenschaft”) und Prof. Dr. habil. Annette M. Stroß (Rubrik „Impulse aus der Erziehungswissenschaft”).

ISSN 1643-2444

9 771643 244007

ISBN 978-83-8019-153-2

9 788380 191532

